

Leen Huet

Dansen met Clio

‘Alleen wat vergeten is, kan nieuw worden.’

Rose Bertin

Inhoud

Voorwoord – U bevindt zich hier	5
Ik, Anna	11
Jacques Le Goff en Franciscus van Assisi	17
Minne te sine: de Visioenen van Hadewych	23
Boccaccio's bootje	33
De witte roos en de margriet	39
Lantarendragers en straatmakers. De reis naar Italië in de zestiende eeuw	71
Kubus en de dinges	81
Meanderlust	85
De geest als telescoop	89
Europa, mei – augustus 1606	95
Oorlog in Vlaanderen	101
De triomf van Artemisia	107
Constanter	117
De reidans van geschiedenis	121
Met een rugzak van dassenvel	125
Minister van Mode	133
Een zwerm wespen	141
Schrijven in de sneeuw	145
<i>Pisse-vinaigre</i>	151
Stilleven in Parijs	157
Reiziger uit Tokio	163
Het beschutte heiligdom	169
De ziel van oude zolders	175
Het stof van de weg	179
België. Verhaal van een oude jas	185
Verantwoording	191

Dit boek is opgedragen aan Maria Vermeiren

U bevindt zich hier

From Archaeology
 one moral, at least, may be drawn,
 to wit, that all

our school text-books lie.
 What they call History
 is nothing to vaunt of,

being made, as it is,
 by the criminal in us:
 goodness is timeless.
 (W.H. Auden, *Archaeology*, 1974)

Geschiedenis wordt gemaakt door de misdadiger in ons. Goedheid is tijdloos. Deze versregels van Wystan Hugh Auden reizen al lang met me mee. Goedheid is tijdloos, goedheid blijft dikwijls onopgemerkt maar houdt (wellicht) de wereld draaiende, goedheid kent zelfs een zwijgplicht, *omertà*: goedheid waarover je opschept, telt niet, leerden we lang geleden. ‘Laat uw linkerhand niet weten wat uw rechterhand doet.’

Dat goedheid tijdloos is, wil ik dus aanvaarden. Maar ze moet ook in de geschiedenis gebeuren, willen we haar gewaarworden. Niet alle geschiedenis en geschiedschrijving is bijgevolg een verslag van menselijke wormstekigheid, falen, ingeboren wreedheid en oorlog. Zelfs een historische canon kan je bevrijden in plaats van je geest te kluisteren – een canon werkt immers als een landkaart, die het mogelijk maakt om je te oriënteren (‘U bevindt zich hier’), om zaken te ontdekken en om vervolgens zelf op avontuur te vertrekken.

Zoals de meeste Belgische kinderen van mijn leeftijd leerde ik

de geschiedenis kennen dankzij de tijdsband tegen de achterwand van de klas. Op deze tijdsband waren de eeuwen gemarkeerd met streepjes en stonden belangrijke gebeurtenissen op de gepaste afstand van elkaar aangegeven. Onder en boven de tijdslijn hingen prenten: je zag er Julius Caesar op en Ambiorix, het doopsel van Clovis, de Merovingers en Karel de Grote, de Bourgondische hertogen en keizer Karel V. Ik keek graag naar die prenten. Ik hield ervan dat mensen in andere tijden andere kleren droegen, dat middeleeuwse dames mooi stonden met hoge punthoeden en hermelijnen mantels. Elke prent opende mijn blik op een nieuw verhaal, leek de deur tot een heel nieuwe wereld waarin ik ooit zou kunnen rondzwerven. Schooljaar na schooljaar genoot ik van de geschiedenislessen. De historische jeugdromans van Thea Beckman en Rosemary Sutcliff verslond ik: *Kruistocht in spijkerbroek* en *Geef me de ruimte!* (o, de vrouwelijke troubadour Marie-Claire), *Om het rood van de krijger* en *Zonnepaard, maanpaard*. Het boek *Judith* van Johan Ballegeer, met als hoofdpersoon de onstuimige dochter van Karel de Kale, koester ik nog steeds. Dat ik uiteindelijk kunstgeschiedenis ging studeren, en niet geschiedenis, bewijst de invloed van die vroege schoolprenten ten overvloede. Kunsthistorici zijn immers de historici met het mooiste beeldmateriaal.

Clio, de muze van de geschiedenis, wordt voor het eerst vermeld in Hesiodus' gedicht *Theogonie* of *Godenstamboom*, een van de oudste Griekse literaire teksten. De muzen zijn de dochters van oppergod Zeus en Mnemosyne (of: Geheugen). Clio weet wat was, wat is en wat zijn zal; haar naam zou afgeleid zijn van het werkwoord *kle(i)oo*, prijzen, loven. Clio is dus geen sombere muze: het vertellen van kostbare verhalen en het prijzen van de daden van goden en mensen zijn haar aangeboren. Clio kan ons nog steeds beschermen tegen een te somber beeld van de geschiedenis: een beeld dat ik voor het eerst leerde kennen als tiener, toen een vloedgolf van berichtgeving over de Tweede Wereldoorlog, en met name de Holocaust en de naziconcentratiekampen op de algemene

kranten- en tijdschriftenlezer neerstortte. Later volgden nog Solzjenitsyns onthullingen over de goelag. Journalistiek over de verschrikkingen van de twintigste eeuw maakte zoveel indruk op me als jonge lezer, dat ik me op een duistere manier haast medeschuldig aan die verschrikkingen begon te voelen. Gelukkig reikte Clio me in de loop der jaren een helpende hand.

Lezend en schrijvend exploreerde ik steeds meer geschiedenisboeken, egodocumenten, memoires, biografieën; voorbeelden van de aanpak van de *École des Annales*, van globale geschiedenis en miniatuurgeschiedenis. Voor *Dansen met Clio* koos ik vijftientwintig teksten uit mijn archief die samen een route vormen door duizend jaar Europese geschiedenis, van de elfde eeuw tot de eenentwintigste. Via deze route leert u, zo hoop ik, verrassende en verheugende mensen kennen. De Byzantijnse prinses Anna Comnena trad zelf op als historica en schreef de biografie van haar vader, keizer Alexius. Franciscus van Assisi is nog steeds invloedrijk aan het begin van de eenentwintigste eeuw, nu een paus voor het eerst de naam van deze ecologische en sober levende heilige heeft aangenomen. De mystica Hadewych is een schitterend voorbeeld van de originaliteit van religieuze vrouwen in de Lage Landen. De grote schrijver Giovanni Boccaccio schreef een biografie van de grote schrijver Dante Alighieri. Margaretha van York, de laatste hertogin van Bourgondië, en Margaretha van Oostenrijk, de eerste landvoogdes van de Nederlanden, illustreren de kracht van vrouwelijke politici in de vijftiende en zestiende eeuw. In de zestiende eeuw reisden ook de eerste *fiamminghi* naar Italië om zich aan de Italiaanse kunst te laven. De autobiografie van de Italiaanse arts Gerolamo Cardano laat ons kennismaken met een ware renaissance-mens: wiskundige, geneesheer en magiër tegelijkertijd. De Franse filosoof Michel de Montaigne toog in 1580 naar Italië, om zich te baden in geneeskrachtige bronnen; hij hield een boeiend reisverslag bij. Twintig jaar later werd de filosoof Giordano Bruno in Rome door de Inquisitie ter dood veroordeeld. Bruno's dialogen blijven onthutsende kosmo-

logische verkenningen, ook nu de James Webb-ruimtetelescoop ons betoverende beelden doorstuurt van de Zuilen van de Schepping in het sterrenbeeld Slang. In 1606 reisde markies Vincenzo Giustiniani als kunstkenner door de roerige Nederlanden, in 1607 gevolgd door de historicus Guido Bentivoglio, die een boek schreef over de burgeroorlog in Vlaanderen. Intussen schilderde de doortastende Artemisia Gentileschi in Rome, Firenze, Londen en Napels diverse meesterwerken. In Holland schreef de dichter Constantijn Huygens zijn levensverhaal neer voor zijn mannelijke nazaten. De historicus John E. Wills bestudeerde de hele wereldgeschiedenis tijdens het wonderlijke jaar 1688, een originele en vruchtbare aanpak – en zelfs Kortrijk wordt in die wereldgeschiedenis even vermeld. Johann Wolfgang von Goethe liet in 1786 alles achter om te herbronnen in Italië. Intussen werkte de couturière Rose Bertin zich aan het Franse hof op tot ‘minister van Mode’, van volksmeisje tot de meest succesvolle zakenvrouw van Europa. Ze verloor haar belangrijkste klanten aan de guillotine. De Hollandse gravin Marie-Cornélie van Wassenaer Obdam reisde in 1824-1825 met haar boze stiefmoeder naar Sint-Petersburg. Henriette d’Angeville beklom in 1838 onversaagd de Mont Blanc en schreef er haar lijfspreuk in de sneeuw. In het Parijs van keizer Napoleon III hield Horace de Viel-Castel zijn verrukkelijk venijnige dagboeken bij. In 1910 stelde de fotograaf Eugène Atget een album samen van Parijse interieurs voor alle rangen en standen: een wonderlijk historisch document. De Brit John Morris leefde bijna vier jaar in Japan, van 1938 tot 1942, voor en na de aanval op Pearl Harbor. De Zwitserse ontdekkingsreiziger Ella Maillart fotografeerde en exploreerde in 1951 het nog maar pas voor westerlingen geopende koninkrijk Nepal. In het Parijs van de jaren 1960 verdedigde de antiquaire Yvonne de Bremond d’Ars met vuur de schoonheid van het Franse verleden. In de Berry, het centrum van het land, ontdekte de Britse historica Gillian Tindall zeven schriftelijke huwelijksaanzoeken aan een herbergiersdochter: ze wijdde er een boek

aan, een elegant voorbeeld van miniatuurgeschiedschrijving over onopvallende mensen in een onopvallend dorp. Ten slotte keren we terug naar België, een land zo comfortabel als een oude jas. Wat kan dit land betekenen voor iemand die hier geboren en getogen is? De Zwitserse curator Harald Szeemann stelde in 2005 een speelse tentoonstelling samen om de honderd vijfenzeventigste verjaardag van België te vieren en hield ons zo een spiegel voor.

Een jaar voor zijn dood kocht mijn vader van een bevriende brocanteur een oude pitchpine ladekast uit een school. (Nu hij er niet meer is, weet ik dat zijn originaliteit, zijn humor, zijn goedheid tijdloos geworden zijn.) In elke lade lagen historische prenten op groot formaat, de meer luxueuze versie van de prentjes op de tijdsband uit mijn kindertijd. Alle afbeeldingen waren ontworpen door de Antwerpse kunstenaar Edmond Van Offel. De vadsige koningen, Karel de Grote, de intrede van Godfried van Bouillon in Jeruzalem, de Guldensporenslag, de zelfopoffering van de zeshonderd Franchimontezen, Albrecht en Isabella in het atelier van Rubens, de Schelde vrij! Plotseling stond er een canon in de garage. Plotseling bezaten we onze eigen compacte tentoonstelling over de plaats waar wij wonen. Ik bekijk de prenten nu en dan, herken de meeste thema's, erken dat er tijdens mijn leven al vele interpretaties haast onherkenbaar veranderd zijn, en droom ervan om alles opnieuw te verkennen. 'Alleen wat vergeten is, kan nieuw worden.'

Dansen met Clio
Leen Huet

© 2023 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen en Leen Huet
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, Sluisstraat 79 bus 03.01, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Eerste druk januari 2023

Ontwerp omslag: Herman Houbrechts
Omslagillustratie: © Nina Leen voor *Life Magazine*
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische Producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3948 0
D/2023/0034/196
NUR 323